

Nr 10.

Ankom till riksdagens kansli den 26 april 1920 kl. 1/2 1 e. m.

*Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 10,
i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl.
Maj:t angående åtgärder till förhindrande av viss tendens
i undervisningen vid statsunderstödda skolor.*

I en inom andra kammaren av herr *Hage m. fl.* väckt motion nr 274 *Motionen.* hemställes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, på vilket sätt åtgärder kunna vidtagas till förhindrande av att undervisningen särskilt i historia och samhällskunskap i statsunderstödda skolor, bl. a. genom användande av olämpliga läroböcker, bedrivs i nationalistisk eller krigsförhärlikande anda eller med sådan tendens, att i undervisningen insmyges agitation för vissa samhällsåskådningar och *mot* andra, samt för riksdagen — om så finnes behöfligt — framlägga det förslag, vartill utredningen kan giva anledning.

Här förevarande motion är till sitt huvudsakliga innehåll alldeles lika med den motion, nr 303, som av herr *Hage m. fl.* år 1917 väcktes inom andra kammaren, och som på yrkande av dess första tillfälliga utskott då avslogs.

Motionärerna utgå ifrån det antagandet, »att det är riksdagens bestämda mening, att undervisningen skall vara saklig, objektivt refererande och opartisk, speciellt då sådana kunskapsområden av samhällsverksamheten beröras, inom vilka olika åskådningar kämpat och fortfarande kämpa med varandra; att den med allmänna medel bedrivna undervisningsverksamheten icke i något fall får bedrivas på det sättet, att, då undervisningen kommer in på dessa kunskapsområden, den övergår till mer eller

mindre förtäckta försök att påtvinga lärjungarna en viss politisk eller allmän åskådning i samhällsfrågorna».

Motionärerna framställa nu det kravet, att i våra statsunderstödda skolor undervisningen särskilt beträffande ämnena historia och samhällskunskap så lägges, att dessa uttalade grundsatser fullt komma till sin rätt.

Men motionärerna fordra även, att undervisningen ej lägges i *nationalistisk* riktning eller så, att den eggas till hat, misstro och förakt mot andra nationer, vilket kan ske genom att ständigt framhålla det egna folket som ofelbart och alltid lägga skulden till krigiska förvecklingar hos motståndaren. En sådan nationalistisk och partisk förkunnelse leder ofelbart till olyckor för ett land. En sådan förkunnelse har ock haft en stor anpart i den världsolycka, som det senaste världskriget varit.

Motionärerna anse, att dessa krav hittills ej blivit vederbörligen tillgodosedda vid undervisningen och framförallt ej i flertalet av de vid denna undervisning använda läroböckerna, som dessutom präglas av en allt för mycket krigsförhärligande anda, varför ett ingripande av statsmyndigheterna vore nödvändigt för vinnande av rättelse härutinnan.

De vägar, som därvid kunna beträdas, tänka de sig vara, exempelvis skärpt inspektion, disciplinbestämmelser vid överträdelser, ökad befogenhet för skolmyndigheterna att inskrida, uteblivet statsbidrag, granskningsnämnder för granskning av läroböcker o. s. v.

I avseende på motiveringen i övrigt hänvisas till motionen.

År 1917 in-
fordrade
yttranden.

Då, såsom redan framhållits, nu förevarande motion i stort sett är densamma, som förelåg vid 1917 års riksdag, och över vilken yttranden då avgåvos av så väl folkskolöverstyrelsen som läroverksöverstyrelsen, har utskottet ej ansett erforderligt nu infordra yttranden från skolöverstyrelsen, utan hänvisas till vad nämnda år anfördes. (Se bil. A och B till 1917 års utskottsutlåtande.)

Utskottets
utlåtande år
1917.

Ur den utförliga motivering, varmed andra kammarens första tillfälliga utskott motiverade sitt avslagsyrkande, må i sammandrag anföras följande:

Efter en kortfattad återblick på den utveckling historieundervisningen under det senaste halvsekle undergått vid våra folkskolor och läroverk, påvisade utskottet, huru man nu kommit fram till kravet på en historieundervisning, som med livfull framställning förenade vetenskaplig noggrannhet och utförligare skildring av den fredliga utvecklingen ända fram

till vår tid, och som därvid icke nöjer sig med att blott referera händelsernas förlopp utan även söker klarlägga deras inbördes sammanhang.

Den livfulla skildringen av händelser ur krigshistorien får då lätt sken av att vilja förhårliga själva kriget, varjämte faran ligger nära till hands att söka vältra skulden till den uppkomna konflikten över på fienden. För erhållande av en trogen bild av gångna tider kunde emellertid krigshistorien ej undvaras. Det gällde blott att lägga skulden, där den borde ligga, och att rättvist avväga proportionen mellan krigets och den fredliga utvecklingens historia. Detta vore en vansklighets uppgift och borde ske icke efter lärarens smak utan efter sakliga grunder. Ännu vanskligare bleve uppgiften, då det gälde att i samtidens historia sätta lärjungarna in i sådana sociala och politiska frågor, som ännu vore föremål för stridiga meningar. Det vore då synnerligen svårt att vara fullt objektiv. Och likväl måste det krävas, att undervisningen vore saklig, objektiv och fri från allt partitagande.

»Kravet på objektivitet i undervisningen», fortsätter utskottet, »får dock icke innebära, att läraren under inga förhållanden får låta lärjungen förstå, vilken mening han själv hyser i de föreliggande frågorna. Även om detta krav uppställdes, skulle det säkerligen aldrig lyckas en lärare med utpräglad personlighet att fylla detsamma. Även mot hans vilja måste hans mening på något sätt komma att framlysa. Detta behöver icke innebära någon partipolitisk agitation. Gränsen för vad som i detta fall bör anses som det riktiga är emellertid svår att uppdraga. Man skulle måhända kunna formulera detta krav så, att lärarens framställning, även då han anser lämpligt att meddela sin egen uppfattning i en fråga, bör präglas av den mest obetingade respekt för sanningen ävensom respekt för andras övertygelse och erkännande av, att även förfäktarna av andra meningar kunna ledas av ärlig övertygelse och fosterländskt sinne. Till denna opartiskhet hör, att vid framställningen av de politiska partiernas åskådning, vilka läraren själv icke gillar, han icke som dessa partiernas mening angiver sådant, som dessa själva icke vidkännas.»

I avseende på läroböckerna medgav utskottet, att icke alla fullt motsvarade kravet på objektivitet i framställningen.

Fastän utskottet sålunda instämde i motionärens krav rörande historieundervisningen, kunde det dock ej dela hans mening i fråga om medlen till missförhållandenas avhjälpan. Skärpt inspektion eller disciplinbestämmelser utöver nu gällande kunde lätt leda till trakasserier och åsiktsförföljelser mot lärare, som hyste annan politisk uppfattning än vederbörande myndigheter. Särskilda granskningsnämnder ville utskottet

ej heller vara med om. Den fria kritiken vore den bästa garantien mot partiskt färgade läroböcker.

På grund av dessa skäl avstyrktes motionen och avslogs av andra kammaren.

Utskottet.

Utskottet delar i allt väsentligt den mening, som i här anförda utlåtande tagit sig uttryck.

Att ärendet genom nu förevarande motion ånyo bragts under riksdagens prövning, synes bero därpå, att enligt motionärernas mening mycket ringa resultat ännu nåtts i de avseenden, som i 1917 års utskottsutlåtande berörts. Särskilt framhålles, att läroböckerna, även om i senare upplagor vissa modifikationer blivit vidtagna, dock i huvudsak ännu stå kvar på samma ståndpunkt som förut.

I detta avseende vill utskottet till en början anmärka, att tiden sedan 1917 varit allt för kort för att man skall kunna fälla något bestämt omdöme. Det kan ju näppeligen begäras, att en hel lärobokslitteratur skall på så kort tid kunna i avsevärd grad förändras, helst man ju kan tänka sig, att de väldiga folkrörelser, som varit utmärkande för denna tid, måste hava manat så väl läroboksförfattare som förläggare att i viss mån ställa sig avvaktande, till dess allt det nya, som rör sig i tiden, vunnit stadga och kan bli föremål för fullständigare behandling. Därtill kommer beträffande folkskolan, att en ny undervisningsplan varit att förvänta, vilken givetvis måste bliva av väsentligt bestämmande inflytande i avseende på läroböckerna för denna skola.

Denna nya undervisningsplan har nu utkommit, och det har varit utskottet angeläget att tillse, i vad mån denna tillgogosett de krav, som av motionärerna framförts. Följande anvisningar för historieundervisningen äro därvid belysande:

1. Historieundervisningen bör så planläggas och bedrivas, att *dess ledande tråd blir den fredliga odlingens och samhällsordningens utveckling genom tiderna*. Historiens rättesnöre är att giva en sann bild av gångna tidsskeden, och berättelser och skildringar ur krigshistorien måste därför även ingå i undervisningen. Men därvid bör framhållas, att i samma mån kulturen gått framåt, har kriget allt starkare framstått såsom en olycka och ett fördärv, och uppmärksamheten bör fästas på de lidanden kriget alltid medfört, varjämte för lärjungarna bör betonas skillnaden mellan sådana krig, som förts till försvar för ett folks självständighet och rätt, och sådana, som framkallats av erövringslystnad eller liknande motiv.

Läraren bör vårda sig om att motverka uppkomsten av hat och fiendskap mot andra folk samt främja insikten om att fred och samförstånd mellan alla länder är ett av huvudvillkoren för mänsklighetens gemensamma framåtskridande.

Barnen böra få en stark känsla av att det finnes hjältar också i fredens värv och att även dessa lagt i dagen mod och självupppoffring samt bidragit att föra sitt folk framåt och därför äro förtjänta av dess tacksamhet och beundran.

2. Historieundervisningen i folkskolan bör samlas kring betydelsefulla personligheter samt viktiga händelser och företeelser, i främsta rummet dem, som tjänat framåtskridandet och kulturen. I allmänhet bör blott sådant innehåll upptagas till behandling, åt vilket naturligt och osökt kan givas den enkla livfulla berättelsens eller den åskådliga klara bildens form.

3. I en berättelse böra medtagas sådana omständigheter i händelseförloppet, som äro behöfliga för vinnande av åskådlighet och sammanhang, och i en bild de enskildheter, som äro ägnade att förläna densamma på en gång klarhet och begränsning. Däremot bör framställningen hållas fri från sådant, till vilket icke kan knytas något för barnen intresseväckande eller minnesvärt. Särskilt i fråga om namn och årtal bör urskillning och begränsning iakttagas.

Utskottet är av den bestämda uppfattningen, att i den mån dessa anvisningar bli bestämmande för undervisningen och för innehållet i därvid använda läroböcker, skola ock de av motionärerna berörda önskemålen bli tillgodosedda, så långt detta är möjligt utan intrång på den historiska sanningen.

För övriga statsunderstödda skolor hava visserligen ej nya undervisningsplaner utkommit, men man måste ju likväl förutsätta, att skolöverstyrelse och regering skola vara angelägna därom, att även för dessa skolor samma grundsatser skola följas.

Utskottet vill i detta sammanhang ävenledes rikta uppmärksamheten på den rent av revolutionerande förändring i den allmänna uppfattningen, som genom det nu ändade världskriget framkallats. Aldrig har väl känslan av krigets fördärvlighet och värdet av den fredliga sammanlevnaden mellan folken framträtt så starkt som nu, och även beträffande lärare och läroboksförfattare lär väl denna förändrade uppfattning göra sig gällande.

Att strävan efter opartiskhet även vid behandlingen av de nutida samhällsfrågorna allt starkare gör sig gällande, därpå synes det utskottet, att den av dr Carl Grimberg under år 1919 utgivna V delen av hans Sveriges historia för realskolan utgör ett belysande exempel. Enligt utskottets uppfattning fyller den synnerligen högt ställda krav i nämnda avseende. Utskottet hyser den bestämda förhoppningen, att så skall bli förhållandet även med övriga läroböcker, i den mån nya upplagor utgivas. Ej heller lär kunna dragas i tvivelsmål, att skolöverstyrelsen skall i vad på den ankommer vaka över att kravet på objektivitet i fråga om historieundervisningen blir tillgodsett.

I anslutning till det anförda får utskottet hemställa,

att förevarande motion ej måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 24 april 1920.

På utskottets vägnar:

FRANS BERGGREN.

Närvarande vid utlåtandets slutbehandling: herrar *Berggren, Berglund, Welin, Åhrberg, Johanson* i Huskvarna, *Jungnell, Johanson* i Rimforsa, *Westman, Elldin* och *Olsson* i Labbemåla.

Reservation

av herr *Berglund*, som anført:

Man kan vara överens med utskottets majoritet, att det framförda önskemålet om objektivitet i historieundervisningen icke kan uppfyllas med ens. Vad man kan göra för att främja uppfyllandet av detta krav är väl i främsta rummet, att det kraftigt understrykes i undervisningsplanerna och att man använder läroböcker i historia, som tillmötesgått detsamma.

Beträffande folkskolan finner utskottsmajoriteten, att den nya undervisningsplanen fyller de fordringar man i detta avseende kan framställa. Härvid är dock att anmärka, att denna icke med ett ord uttalar sig angående historieundervisningens ställning till olika nutida samhällsåskådningar och -rörelser. Motionären har krävt åtgärder mot en i undervisningen insmugen agitation för vissa samhällsåskådningar och mot andra. Även i detta avseende hade det varit önskvärt, att — i likhet med vad som skett i fråga om en undervisning i nationalistisk och krigsförhäriligande anda — bestämmelser inflyttit i den nya undervisningsplanen. Detta så mycket mer som dylika bestämmelser i undervisningsplanen icke endast skulle bli av betydelse för den egentliga undervisningen utan även komma att bli i någon mån bestämmande för innehållet i historieläroböckerna. Denna inverkan på innehållet i de använda läroböckerna skulle ha kunnat bli väsentligt större, om man även beträffande dessa i planen uttalat ett bestämt krav på objektivitet.

I fråga om övriga skolor, statens och de statsunderstöddas, uttalar utskottet den förhoppningen, att överstyrelse och regering skola vara angelägena därom, att även för dessa skolor samma grundsatser skola följas. Det hade dock varit lämpligt, att, då man tillmätt anvisningarna i den nya undervisningsplanen för folkskolan så stor betydelse i denna sak, man i konsekvens därmed förordat riksdagen att uttala ett bestämt krav i samma riktning rörande undervisningsplanerna även för dessa läroanstalter.

På grund härav anser jag utskottet bort hemställa,

att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att i den mån så icke skett i undervisningsplanerna för statens och de statsunderstödda skolorna måtte intagas bestämmelser med krav dels på att historieundervisningen icke får bedrivas i nationalistisk eller krigsförhärlikande anda och att i densamma icke får insmygas agitation för vissa samhällsåskådningar och mot andra samt dels på objektivitet i de vid denna undervisning använda läroböckerna.
